

DUNAVÖLGYI SZILVESZTER – TILKI KATALIN

Az ipari katasztrófák kriminalitása

Az Emergency Disasters Database (EM-DAT) adatbázisában olyan helyzet minősül katasztrófának, amelyben tíznél több ember halt meg, száznál többen érintettek, veszélyhelyzetet rendeltek el, és nemzetközi segítséget is igénybe vettek.¹ Jellegük, kiterjedésük és tulajdonságaik alapján különbséget kell tenni a *természeti eredetű jelenségek által okozott veszélyhelyzetek*, valamint a *civilizációs eredetű katasztrófák* között. Az utóbbiak potenciális veszélyforrásként az emberi tevékenység vagy mulasztás jelölhető meg: például nukleáris erőművekben, az ipari üzemekben bekövetkezett szerencsétlenségek, műszaki hibák, a tüzesetek, a közlekedési katasztrófák és a napjainkban előtérbe kerülő terrorizmus okozta veszélyhelyzetek.

A katasztrófák *általános következményei*, hogy súlyos emberi szenvedést okoznak az érintett lakosságnak, óriási károkkal járó, nagyszabású pusztítást okoz(hat)nak a közhasznú infrastruktúrában – például az utakban, a vasutakban, a víz- és villamosenergia-ellátásban, a csatorna- és távközlési hálózatokban –, továbbá lakóházakban, kereskedelmi létesítményekben, ipari és mezőgazdasági területekben, valamint károsít(hat)ják a természeti és kulturális örökséget is. Röviden: a katasztrófák mindig megakadályozzák, hogy az emberek a szokásos életüket folytassák. Ennek érdekében pedig a kataklizmák által sújtott területeket meg kell tisztítani és újjá kell építeni (termelőképességüket helyre kell állítani), az általuk okozott költségeket pedig ellensúlyozni kell.

Környezeti katasztrófával járó ipari balesetek

A fejlődő és egyre bonyolultabb technika következtében a különböző típusú rendszerekben növekszik a meghibásodási lehetőségek száma és az ipari balesetek bekövetkezésének esélye. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség

¹ Philippe Hoyois – Regina Below – Jean-Michel Scheuren – Debarati Guha-Sapir: Disaster Statistical Review: Numbers and Trends, 2006. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters, Brussels, May 2007; Debarati Guha-Sapir – Femke Vos – Regina Below – Sylvain Ponserrer: Annual Disaster Statistical Review: Numbers and Trends, 2010. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters, Brussels, May 2011

(European Environment Agency; EEA) 2010-ben készült jelentése szerint 1998 és 2009 között a *civilizációs katasztrófák közül leggyakrabban ipari balesetek fordultak elő*, szám szerint háromszázharminckilenc.² Vegyűk sora a legnagyobb ipari katasztrófákat és a hozzájuk vezető okokat!³

1976. július 10-én az olaszországi Sevesóban robbanás történt a *rovartó szereket előállító gyárban*. Az egyik reaktor túlhevülése miatt a biztonsági rendszer kinyitott egy szelepet, ennek következtében két kilogramm dioxin került a levegőbe. Kétezer embernél diagnosztizáltak mérgezést, hatszáz ember kitelepítésére került sor. A vállalat a baleset után csaknem harminc óra elteltével tájékoztatta a hatóságokat és csak öt nap múlva zárták le a berendezést. A környéken harminc centiméter mélyen távolították el, illetve égették ki a talajt. A vegyi üzemben nem voltak megfelelő biztonsági berendezések, és veszélyhelyzetre vonatkozó intézkedési terv sem készült. Ez után került sor a 82/501 EKG (Seveso–I.) *irányelv* megalkotására, hogy megelőzzék és jelentősen csökkentsék az ipari balesetek számát, illetve minimalizálják az esetlegesen bekövetkező szerencsétlenségek következményeit. A dokumentum meghatározza a veszélyes ipari tevékenység, az üzemeltető, valamint a súlyos baleseti esemény fogalmát, felsorolja azokat a veszélyes anyagokat, amelyek vonatkozásában az irányelvet alkalmazni kell. Létrehozták az ipari balesetek megelőzését és elhárítását végző egységes irányítási rendszert, a tagállamok felállították a veszélyes létesítmények felügyeletét és ellenőrzését ellátó illetékes hatóságokat, gondoskodtak a létesítményen kívüli mentési tervekről és a lakosság tájékoztatásáról.

Az indiai *Bhopalban* 1984. december 2-án éjszaka a Union Carbide, *növényvédő szereket gyártó üzemből* több tonna mérgező gáz szivárgott ki, nagy részét fokozottan mérgező metil-izocianát alkotta. Néhány napon belül hét-

² Egyre súlyosabbak a katasztrófák Európában. [origo], 2011. január 14.

<http://www.origo.hu/idojaras/20110114-termeszeti-katasztrofa-kar-egyre-sulyosabbak-a-katasztrofak-europaban.html>

³ Az itt szereplő példák forrásai:

<http://www.katasztrofak.abbcenter.com/> ;

http://www.vedelem.hu/files/UserFiles/File/konf2007//TSZVSZ_NEMZETKOZI2007/Vladimir_Secara_hu.pdf ;

<http://goliat.eik.bme.hu/~hronszky/Techn.hat.el.2MV.doc> ;

http://erg.bme.hu/oktatas/leir/gt524146/bevezeto_ora_print.pdf;

<http://sloe.b13.hu/index.php?f=7&s=2&blogid=1501&bm=19696>;

http://dunaujvaros.hu/letoltheto/katai_urban_lajos_eloadas.pdf; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20020402enyhe.html>; <http://www.epy.it/hu/normativak/pdf/2003.105.EKH.pdf>;

http://nol.hu/gazdasag/20110107-sporolas_vezetett_az_olajkatasztrofahoz;

http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2010/mogor_judit.pdf

ezer ember halt meg, és az elmúlt húsz évben megközelítőleg tizenöt–harminc ezer ember halt bele a gázszivárgás okozta betegségekbe és kb. huszonkét ezren váltak fogyatékosná. A tragédia előtti négy éven belül hat súlyos baleset történt a gyárban, de ennek ellenére sem került sor a balesetek elemzésére, illetve nem törekedtek ezek megelőzésére.⁴ Az Európai Parlament megállapítása szerint a Union Carbide a figyelmeztetések ellenére sem alkalmazta a szükséges biztonsági normákat. A balesethez vezető okok között szerepel, hogy nem fordítottak gondot a karbantartásra (voltak olyan berendezések, amelyek évek, illetve hónapok óta nem működtek), az üzem egyáltalán nem volt felkészülve váratlan balesetekre. A katasztrófa után megszületett a veszélyhelyzet-tervezési és közösségi jogok törvénye az Egyesült Államokban, valamint az ipari balesetek országghatáron túli hatásairól és kezeléséről szóló (*helsinki*) *egyezmény*. Utóbbi rögzíti a veszélyhelyzetre való felkészülést, a közös értesítési-riasztási rendszer, a lakossági tájékoztatás alapelveit, valamint a kölcsönös segítségnyújtás, a megfelelő információáramlás kollektív feladatait. Szükségesnek tartja a lehetséges veszélyek és veszélyeztetett területek, helyi körülmények felmérését, felkészülési tervek készítését. Rendelkezik az illetékes hatóságokról és nemzetközi kapcsolattartó pontokról, hazánkban ez az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Iparbiztonsági Főosztálya.

A *Sandoz cég* bázeli (Svájc) *vegyipari üzemének* egyik raktárában tűz ütött ki 1986. november 1-jén. A tüzet az okozhatta, hogy festéket töltöttek palettákba, amelyeket vákuumfóliázással zártak le, a műanyag fóliát pedig lángszóró készülékkel melegítették fel. Valószínűleg a lángok túl közel kerülhettek a műanyaghoz, így az felhevült. A tűz következtében ezerkétszáz tonna anyag égett el, főleg rovarirtó szer. A tűz oltásához használt víz korábban növényvédő szerrel fertőződött, ami a szennyvízcsatornákon keresztül a Rajnába ömlött. A folyó vize ötszáz kilométer hosszan szennyeződött, ökológiája jelentősen károsodott. Így lett ipari balesetből Európa egyik legsúlyosabb, élő vizet érintő természeti katasztrófája.

A bhopali és a bázeli balesetektől leszűrt tapasztalatok indokolták a Seveso–I. irányelv módosítását, ennek eredménye a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseti veszélyek ellenőrzéséről szóló *Seveso–II.* (96/82/EGK) irányelv, amely 1997. február 3-án lépett életbe. A módosítást, illetve az új irányelv kidolgozását elsősorban az indokolta, hogy szükséges-

⁴ J. P. Gupta: The Bhopal gas tragedy: could it have happened in a developed country? Department of Chemical Engineering, 27 Nov. 2001.

sé vált a hatékonyabban működő rendszerek, az új létesítmények telepítésére vonatkozó szigorúbb ellenőrzések, a környezetvédelmi információk szélesebb hozzáférhetőségének megteremtése, valamint a bekövetkezett súlyos balesetek tapasztalatainak összegyűjtése és elemzése. Az előző irányelvhez képest az új direktíva számos változást hozott: a hatálya alá tartozó létesítményeket az alkalmazott veszélyes anyag típusa, mennyisége határozza meg és nem a tevékenysége, mint a korábbi dokumentumban. Ettől kezdve különbséget kell tenni alsó és felső küszöbértékű üzemek között. A létesítményekben olyan biztonsági vezetési rendszert kell működtetni, amely a mindennapi biztonságot teremti meg és garantálja.⁵ A belső és külső veszélyhelyzeti terveket ki kell próbálni a gyakorlatban. A terület-felhasználási tervekben megfelelő távolságra kell elhelyezni az adott létesítményt a lakott területtől. Az unió országaiban ez az irányelv az ipari és környezetbiztonság alapja.

A hollandiai *Enschede város tűzijátékgyárában 2000.* május 13-án robbanás történt. A robbanás következtében huszonnégy ember veszítette életét, több mint kilencszázan megsérültek, több száz épület károsodott. Mint később kiderült, a gyárban a polgármester és a lakosság tudta nélkül ezer tonna tűzijátékot tároltak. Az ügyben született ítélet indokolása szerint az igazgatók megsértették a környezetvédelmi előírásokat, az azonban nem bizonyított, hogy ez okozta a katasztrófát. Ez a baleset bebizonyította, hogy a robbanásveszélyes anyagok tárolásából milyen súlyos történések fakadhatnak, és felhívta a figyelmet arra, hogy szükség van az ilyen anyagokra vonatkozó fogalmak egyszerűsítésére, pontosítására.

A franciaországi *Toulouse-ban 2001.* szeptember 21-én egy *műtrágyagyártó üzemben* óriási erejű robbanás következett be. Az üzem közelében lévő lakóházak közül több száz megrongálódott, kétezer ember megsérült, huszonkilencen életüket veszítették. A baleset okait a mai napig nem sikerült tisztázni, csak az derült ki, hogy az üzemben ammónium-nitrát volt, ez viszont csak kétszáz fokon idéz elő robbanást. Az eset rávilágított arra, hogy az említett anyag, illetve az ebből készült műtrágyák tárolásából származó balesetek lehetőségével számolni kell.

A *Seveso-II. irányelv módosítását*, azaz a 2003/105 EK irányelv megalkotását az újabb európai balesetek – 2000 májusában az enschedei petárdá-

⁵ Damjanovich Imre: A súlyos baleset megelőzési irányelvek és a biztonsági vezetési rendszer. <http://www.inventor.hu/ceco/kock/konyv/sbm.pdf> ; Bognár Botond – Damjanovich Imre: A súlyos ipari balesetek megelőzésével és elhárításával kapcsolatos nemzetközi és európai uniós szabályozások össze foglalása. <http://www.inventor.hu/ceco/kock/konyv/ofoglalo.pdf>

gyárban, 2001 szeptemberében a toulouse-i műtrágyagyártó üzemben történő robbanások és a tisztai cianidszennyezés – és a végrehajtás során tapasztalt nehézségek indokolták. Az irányelv hatályát kiterjesztették a bányászathoz folyó tevékenységekre, valamint bizonyos hulladéklerakó létesítményekre, pontosították egyebek között például a pirotechnikai és robbanásveszélyes anyagok fogalmát, felülvizsgálták és kiegészítették az ammónium-nitrát-alapú műtrágyák és karcinogén anyagok kategóriáit, tisztázták a biztonsági intézkedések és védelmi tervek kialakításának eljárási kérdéseit.⁶ Hivatalos adatok szerint a Seveso–II. bevezetése óta húsz százalékkal csökkent a súlyos balesetek száma. A tervek szerint a közeljövőben várható a Seveso–II. irányelv újabb módosítása: *2015. június 1-jén a Seveso–III.⁷ lép életbe.* A tervezett módosítás célja, hogy összhangba hozza az irányelv rendelkezéseit az anyagok és keverékek osztályozásáról, címkézéséről és csomagolásáról szóló 2008/1272/EK rendelettel és a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáféréshez, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló aarhusi egyezmény⁸ előírásaival.

Először alakult ki ipari katasztrófa természeti katasztrófából *Japánban*, amikor a 2011. március 11-i *földrengés által keltett cunami* azon túl, hogy több tízezer ember életét követelte, erősen megrongálta a fukusimai atomerőművet is. A Nemzetközi Atomenergia-ügynökség a balesetnek a legsúlyosabb, hetes besorolást adta. Az eseményekre tekintettel a német kormány az elsők között döntött arról, hogy bezárja az összes atomerőművet, illetve a jövőben már nem épít ilyeneket és több más ország is azt tervezi, hogy az atomenergiát teljes mértékben kizárja a jövőbeni energiatermelésből.

Magyarország legsúlyosabb ipari katasztrófái⁹ közé sorolható a romániai Nagybánya közelében elhelyezkedő *Aurul bányavállalat cintározó tava gátjá-*

6 Mógor Judit: A lakossági tájékoztatás és a nyilvánosság biztosításának kutatása a súlyos ipari balesetek elleni védekezésben. http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2010/mogor_judit.pdf

7 Vass Gyula: Ipari katasztrófák szabályozása, új uniós törekvések.

<http://magyardiplo.hu/iparikatasztrofak-cikkek/429-ipari-katasztrofak-szabalyozasa-uj-unios-toerekvesek>; Javaslat a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről. COM(2010) 781 végleges

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0781_/com_com\(2010\)0781_hu.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0781_/com_com(2010)0781_hu.pdf)

8 Az aarhusi egyezményt 1998. június 25-én fogadták el, 2001. október 30-án lépett hatályba. Magyarországon a 2001. évi LXXXI. törvénnyel hirdették ki.

9 http://www.zsambekimencede.hu/torokbalint_pyro_robbanas.htm;

http://kitekinto.hu/europa/2010/10/15/atszovik_veszelyes_ipari_letesitmenyek_kelet-kozep-europat/;

<http://vorosiszap.bm.hu/>

nak átszakadása, amely a heves esőzések hatására következett be 2000. január 30-án. Megközelítőleg százezer köbméter mérgező szennyvíz (a megengedettnél nyolcszázszor nagyobb ciántartalommal) ömlött ki, amely végigvonult a Tisza magyarországi szakaszán, súlyos károkat okozva a folyó élővilágában. A katasztrófáról készült jelentések hangsúlyozzák, hogy a vállalatnak nem volt kárelhárítási terve.

2010. október 4-én a *Magyar Alumínium Zrt.* területén található *vörösiszap-tároló X.* kazettájának északnyugati *gátja átszakadt*, egymillió köbméter feletti vörösiszap öntötte el a környező területeket nyolcszáz hektáron. A legnagyobb pusztítás Kolontáron, Devecseren és Somlóvásárhelyen történt. Tíz ember elhunyt, több mint százán megsérültek. Az erősen lúgos kémhatású szennyeződés kiirtotta a Torna patak élővilágát. A vállalat kárelhárítási terve számba vette a gátszakadás lehetőségét, de ennek következményeit jóval enyhébbnek ítélte (például nem számítottak ekkora mennyiségű iszap kiömlésére, arra, hogy ez több falut elönthet és nem tudták, hogy mivel lehet semlegesíteni), mint ami a valóságban bekövetkezett. A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának állásfoglalása egyebek között rámutat arra, hogy a tározók állékonyságát 2002 után egyetlen hatóság sem ellenőrizte, tisztázatlan volt a létesítmény jogi minősítése, valamint az, hogy a létesítmény engedélyezése, illetve működésének felügyelete során melyik hatóságnak van hatásköre.

Évente több olyan baleset történik, amelyet általában mulasztás okoz a jogszabály hatálya alá nem tartozó, küszöbérték alatti üzemenknél. Ilyen volt például a 2004. augusztus 5-én, *Törökbálinton*, a *Pyro-Technic Kft.* raktárában történt *robbanás*. Szakértői vizsgálatok számos szabálytalanságra világítottak rá, így például a kft. használatbavételi, fennmaradási engedély nélkül használta a felrobbant raktárakat, nem voltak a birtokában a robbanóanyag tárolásához szükséges engedélyek, nem maximalizálták a raktárban tárolható anyagok mennyiségét, nem tartották be a raktározásra vonatkozó biztonsági előírásokat.

A példaként felsorolt ipari katasztrófák *közös jellemzője* a technológiai rendszerek hiányossága, az emberi hibák (mulasztás, hanyagság stb.), gyakran mindkét tényező együttesen, mint kiváltó ok, a káros környezeti hatások a következmények terén. A balesetek általában a szervezettség hiányára, a felmerülő probléma hibás meghatározására, a nem megfelelő kommunikációra, a jelek, illetve jelzések figyelmen kívül hagyására, valamint a szabályok megszegésére vezethetők vissza.

Kockázatkezelés

A *katasztrófakockázatok* menedzselésében az állami szerepvállalás a nemzetközi fórumok egyik legvitatottabb kérdése. Sarkalatos pont, hogy mikor kívánatos az állami szerepvállalás. Ennek egyik leggyakoribb módja: a katasztrófák okozta károk utáni közvetlen állami segítségnyújtás a károk enyhítése céljából. Ilyenkor az állam kvázi biztosítói szerepet tölt be úgy, hogy a kockázatfedező tevékenységért nem kap biztosítási díjat (ez az úgynevezett *ex post* szerepvállalás). Általános vélemény, hogy a jövő katasztrófakockázat-kezelésének – a direkt segítségnyújtás egyedüli módszerével ellentétben – inkább a megelőző, hatékony kockázatsökkentés irányába kell haladnia (ezt szolgálják az úgynevezett *ex ante* programok). Olyan kompenzációs mechanizmusok kiépítésére van szükség, amelyek már az állam és a biztosítási szektor közötti együttműködés kialakítására épülnek, és az állami direkt támogatási formák háttérbe szorulnak (PPP – Public Private Partnership programok).

A kockázatkezelésben kiemelkedő szerepe van az *ipari létesítmények biztonságos működésének*. A kockázatok csoportjai: a pénzügyi (hitel, kamatláb, árfolyam-alakulás stb.), stratégiai (piac és marketing, vevői igények alakulása, versenytársak magatartása stb.), szabályozási (jogalkotás), működési (belső folyamatok és rendszerek, külső események, emberi tényezők stb.) veszélyek. A témában készült tanulmányok, útmutatók hangsúlyozzák, hogy egy veszélyes létesítmény biztonságos üzemeltetése feltételezi az általános vezetési rendszer olyan új követelményeinek megfelelő kialakítását, amelynek lényeges alkotórésze a jó kockázatkezelés. Világos összefüggést mutatnak ki a biztonságosan működő létesítmény és a jól irányított vállalati folyamatok között. Az egyes veszélyes létesítmények tevékenységük jellegét és strukturájukat tekintve bármennyire eltérők legyenek is, az általános biztonsági filozófiájuknak, kultúrájuknak és vezetési rendszerüknek közös elveken kell alapulnia.

A szabályozás terén a szakemberek álláspontja lényegében megegyezik abban, hogy csak az e követelményeken nyugvó, rendszerszemléletű jogi előírások garantálhatják a katasztrófák megelőzésének, illetve az ellenük való védekezésnek megfelelő intézményrendszer kialakítását.

Az ipari katasztrófák kezelésére vonatkozó szabályozás

A már említett Seveso-irányelveken kívül a legfontosabb, amit még meg kell említeni az Európai Unió joganyagából, az *Euratom-határozat* (2001/792/EK,

2007/779/EK), amellyel a polgári védelmi segítségnyújtási beavatkozások terén a fokozott együttműködés előmozdítását segítő *közösségi mechanizmust* hoztak létre. „*A mechanizmus elősegíti a Közösségen belül vagy kívül előforduló valamennyi súlyos vészhelyzetre – beleértve a természeti és az ember által okozott katasztrófákat, a terrorcselekményeket és a technológiai, radiológiai és környezeti baleseteket – adott polgári védelmi reagálást, ideértve a véletlen tengerszennyezést. E vészhelyzetek mindegyike esetén kérhető polgári védelmi segítségnyújtás az érintett ország reagálási képességeinek kiegészítése céljából*”¹⁰ [(6) preambulumbekkezdés]. Jó példaként említhető, amikor az Ajkai Timföldgyár területén történt vörösiszapömlés kapcsán 2010. október 7-én a magyar kormány olyan 5-7 fős szakértői csoport segítségét kérte az Európai Bizottság Megfigyelési és Tájékoztatási Központjától, amelynek tagjai konkrét tapasztalatokkal bírnak az iszap által okozott károk enyhítésében. Október 11-én meg is érkeztek a baleset helyszínére a polgári védelmi szakértők öt európai országból (Franciaország, Belgium, Svédország, Ausztria, Németország), hogy közreműködjenek a vörösiszap okozta károk hatékony orvoslásának kidolgozásában.

A magyar jogszabályok közül a környezetvédelmi¹¹ és a katasztrófavédelmi törvény¹² vonatkozó rendelkezéseit tekintjük át. A *környezetvédelmi törvény* 6. és 7. §-ában megfogalmazott elővigyázatosság és megelőzés elve jól tükrözi a szakemberek azon véleményét, hogy minden veszély és kockázat csökkentése, kezelése rendszerszemléletű megközelítést követel. Ezen kívül a törvény értelmében minden környezetveszélyeztetéssel járó technológiai alkalmazása során az esetlegesen bekövetkező rendkívüli környezetkárosítás megakadályozására, felszámolására az adott tevékenység megkezdése előtt – külön jogszabályi rendelkezés hiányában is – környezeti kárelhárítási tervet kell készíteni. Tehát a vállalkozásoknak (üzemeknek) nemcsak katasztrófa-

10 A Haitin 2010. január 12-én pusztító földrengés utáni katasztrófa-elhárítási erőfeszítések folytatásaként az európai polgári védelmi mechanizmus végezte a 24 tagállam által nyújtott segítség gyakorlati célba juttatását. Az EU által finanszírozott gyorsreagálási képességet először alkalmazták vészhelyzetben, ivóvíz és orvosi ellátás biztosítására. Az EU új polgári védelmi csapata a hétvégén érkezett meg Haitibe, hogy átvegye a földrengés után 36 órával bevetett első csapattól a helyszíni koordinációs feladatokat.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/61&format=HTML&aged=1&language=HU&guiLanguage=en>

11 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól.

12 Tanulmányunkat 2011. november elején készítettük el, így itt az 1999. évi LXXIV. törvényről van szó. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvényt a parlament 2011. szeptember 19-én fogadta el, és 2012. január 1-jén lépett hatályba.

veszély, hanem bármilyen kisebb mértékű környezetkárosítás esetére is készülniük kell(ene) „veszforatókönyvvel”, vagyis megelőző intézkedési koncepcióval.

Az uniós elvárásoknak megfelelően 2006-ban módosult a *katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről* és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény IV. fejezete, a végrehajtását szolgáló 2/2001. (I. 17.) kormányrendeletet pedig felváltotta a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 18/2006. (I. 26.) kormányrendelet.

Ha összevetjük az említett két törvényt, az állapítható meg, hogy a környezetvédelmi törvény szabályozási tárgya miatt jóval tágabban határozza meg a „környezetveszélyeztető technológiák” körét, mint a katasztrófavédelmi törvény „veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleset” definíciója alapján értelmezhető „rendkívüli események”, vagy a „veszélyes tevékenység” fogalmi¹³, még akkor is, ha e törvény hatálya bizonyos területekre (például az atomenergiával vagy a bányászattal kapcsolatos eljárásokra, katonai célból üzemeltetett veszélyes ipari üzemekre stb.) nem terjed ki.

Ezen túlmenően a 18/2006. (I. 26.) kormányrendelet értelmében csak olyan veszélyes ipari létesítmények tartoznak a törvény és végrehajtási normájának hatálya alá, amelyekben a veszélyes anyagok jelenléte az úgynevezett alsó küszöbértéket eléri. Ennek következtében a *veszélyes ipari létesítmények három csoportját* lehet megkülönböztetni: az egyik az úgynevezett „küszöbérték feletti”¹⁴, a másik a „küszöbérték alatti”¹⁵, a harmadik pedig a „küszöbérték alatti” szintet el nem érők. E besorolások az engedélyezési és az ellenőrzési eljárásokban kapnak fontos szerepet, így tehát az 1999. évi LXXIV. törvény IV. fejezetének hatálya alá csak az első két kategória tartozik. A „küszöbérték feletti”, üzemeknél biztonsági jelentés elkészítése kötelező, a „küszöbérték alattiaknál” pedig elegendő a biztonsági elemzés. Jól érzékelhető, hogy a szabályozás következtében a veszélyes anyagokkal foglalkozó ipari létesítmények jelentős hányada kimarad a kockázatértékelésből, így ismeretlen veszélyforrást jelenthetnek környezetükre.

13 Itt hívjuk fel a figyelmet a jogszabály zavaros fogalom meghatározásaira és hiányosságaira, ami a 2012 elején hatályba lépő törvényt is jellemzi.

14 A fogalommagyarázat csak a végrehajtási rendeletben található: „Felső küszöbértékű veszélyes ipari üzem: ahol a jelen lévő veszélyes anyagok mennyisége (beleértve a technológia irányíthatatlanná válása miatt várhatóan keletkező veszélyes anyagokat is) az 1. melléklet 1. táblázatában feltüntetett anyaglista alapján meghatározható felső küszöbértéket eléri, illetőleg meghaladja” [18/2006. (I. 26.) kormányrendelet 1. § b) pont].

15 Uo. a) pont

A *hatósági eljárás alapja* az úgynevezett biztonsági jelentés vagy biztonsági elemzés, amellyel – az előírt formai és tartalmi követelmények alapján – az üzemeltető igazolhatja, hogy az általa folytatott veszélyes tevékenység nem jár a normákban meghatározottaknál nagyobb kockázattal, s minden elvárható intézkedést megtett az esetleges súlyos balesetek megelőzése, valamint a következmények elhárítása érdekében. A katasztrófavédelmi szervezet pedig rendszeresen ellenőrzi a hatósági engedélyben, illetve a biztonsági jelentésben foglaltak meglétét, illetve a biztonsági védelmi rendszer állapotát. Ha hibát, hiányosságot észlel, és az üzemeltető azokat nem orvosolja, a hatóság a törvényben meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazza.

A lakosság súlyos ipari balesetek elleni védelme érdekében a veszélyeztetett település önkormányzatainak (polgármestereinek) a katasztrófavédelem területi szervezetének közreműködésével úgynevezett *külső védelmi tervet* kell készítenie, amelyben meghatározzák a lakosságnak és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javaknak a súlyos ipari balesetek miatti veszélyeztetettségét, a védekezés módszereit, erőit, eszközeit és a résztvevők konkrét feladatait. A baleset bekövetkezésekor a polgármesterek gondoskodnak a lakosság riasztásáról, tájékoztatásáról, és végrehajtják a külső védelmi tervben foglaltakat. Hangsúlyozzuk, a törvény az üzemeltetőt kötelezi a lakosságot érintő kockázatokról történő haladéktalan tájékoztatásra, ezt a létesítmény veszélyességi övezetének határán belüli települések polgármestereinek és a katasztrófavédelem helyi szerveinek kell megtenniük.

A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek kialakulásának megelőzését, a balesetek elhárítását, következményeinek mérséklését szolgáló intézkedések megtételét, az értesítési, riasztási, felkészítési feladatok veszélyes létesítményen belüli végrehajtásának rendjét, feltételeit szabályozó üzemeltetői dokumentum a *belső védelmi terv*. Elkészítése az üzemeltető feladata. A biztonsági elemzésben, illetve a biztonsági jelentésben szereplő veszélyek elhárítására *belső védelmi tervet* kell kidolgozni, amely tartalmazza azoknak az eszközöknek és annak az üzemi vezetési rendszernek a leírását, amellyel az emberi egészség és a környezet védelme magas színvonalon megoldott. A tervek egy-egy példányát meg kell küldeni a hatóságnak, valamint a megyei, illetve a fővárosi védelmi bizottságnak. Ha a létesítményben vagy a védelmet ellátó szervezetben súlyos ipari baleset kockázatát növelő változás történik, az üzemeltetőnek meg kell újítania a *belső védelmi terveket*.

A törvény értelmében a veszélyes ipari üzemek hatósági engedélyezési és felügyeleti eljárásában az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságnak van hatásköre. A IV. fejezet legnagyobb hiányossága, hogy semmiféle össz-

hang nem található a környezetvédelmi törvény környezethasználattal kapcsolatos feltételeire és hatósági engedélyezésre vonatkozó előírásaival, holott – véleményünk szerint – a zöldhatóságnak e témában kulcsfontosságú szerepe lenne. A 2012. január 1-jén hatályba lépő törvény pedig a szakhatósági közreműködést is megszüntette. Úgy véljük, a környezethasználattal kapcsolatos hatósági engedélyezési dokumentációnak igen fontos részét kellene hogy képezzék a katasztrófák elleni védekezésről szóló törvényben meghatározott dokumentumok (biztonsági jelentés vagy biztonsági elemzés és belső, valamint külső védelmi tervek, továbbá az azokon alapuló hatósági határozatok). Sőt ezek és az ezekkel kapcsolatos katasztrófavédelmi hatósági engedélyek nélkül nem lenne szabad környezethasználattal kapcsolatos engedélyeket kiadni, hiszen egy veszélyes ipari üzem nyilvánvalóan potenciális veszélyt jelent környezetére.

A következményekért való felelősség és a kompenzáció

A környezetvédelmi törvény a felelősség szabályairól is rendelkezik, mégpedig a szennyező fizet elve¹⁶ alapján: „a környezethasználó az e törvényben meghatározott és az e törvényben és más jogszabályokban szabályozott módon felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért”. (1995. évi LIII. törvény 9. §) A törvény IX. fejezete pedig szabályozza a környezetért való felelősség általános alapjait, és kimondja, hogy a környezethasználó büntetőjogi, szabálysértési jogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért [101. § (1) bekezdése]. E következmények párhuzamosan alkalmazhatók: „a környezetvédelmi bírság nem mentesít a büntetőjogi, a szabálysértési, továbbá a kártérítési felelősség, valamint a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére, tiltására, illetőleg a megfelelő védekezés kialakítására, a természetes vagy korábbi környezet helyreállítására vonatkozó kötelezettség teljesítése alól” (107. §).

Például az Ajkai Tímföldgyár területén történt katasztrófa miatt a Középdunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség 2011 szeptemberében mintegy 135 140 milliárd forint hulladékgazdálkodási bírságot szabott ki a Mal Zrt.-re. A bírság megállapítása a hatályos jogsza-

¹⁶ A szennyező fizet alapelve napjainkban alkalmazott formájában a környezetvédelmi politika egyik alapvető elve, amely voltaképpen azt mondja ki és határozza meg, hogy a szennyeződések megelőzésének és ellenőrzésének költségeit a szennyező félnek kell viselnie.

bályoknak megfelelően történt. A katasztrófa mértékére és a kiömlött anyag mennyiségére figyelemmel a hatóság a legszigorúbb számítást vette alapul, mert összesen 1 876 622 tonna vörösiszap és lúgos oldat jutott ki a tározóból.¹⁷ Az ügyben büntetőeljárást is kezdeményeztek, több károsult pedig kárértés iránti keresetet nyújtott be.

Más kutatásainkból tudjuk, hogy a gyakorlatban a többes szankcionálási lehetőség inkább gondot jelent, mint megnyugtató megoldást. A szakemberek szerint jelentős probléma, hogy az igazgatási (környezetvédelmi, természetvédelmi stb.) bíróságok túlnyomó többsége kötelezően alkalmazandó szankció, holott a szabálysértési eljárás is nagyobb teret kaphatna akkor, ha a hatóságok a mérlegelési jogkörben dönthetnének abban, hogy eltekintenek a bíróságolástól. E mellett nehézség az is, hogy néhány megyében a bíróságok gyakran azal az indokkal utasítják el, vagy szüntetik meg az eljárást, hogy az adott személlyel szemben már alkalmaztak egy másfajta jogkövetkezményt.

A környezeti károk megelőzése és helyreállítása vonatkozásában a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv értelmében a tagállamoknak intézkedniük kell, hogy a gazdaság szereplői biztosítást vagy más pénzügyi garanciát vegyenek igénybe. Itthon a környezetvédelmi törvény értelmében a külön kormányrendeletben meghatározott tevékenységért, a természetvédelmi törvény¹⁸ szerint pedig a természeti érték állagára, állapotára veszélyt jelentő tevékenységért, illetve védett természeti területen, valamint európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területen veszélyes anyag használatáért az előre nem látható környezetkárosodások felszámolása finanszírozásának előteremtése érdekében a környezethasználó garancia adására köteles, vagy arra kötelezhető. Mindkét jogszabály a környezetvédelmi biztosítás szabályainak kidolgozását a kormány feladatkörébe utalja, ilyen létezéséről azonban nincs tudomásunk.¹⁹

¹⁷ 2011. szeptember 14., 14.35:

<http://www.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-miniszterium/kornyeztugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/tobb-mint-135-milliard-forint-birsagot-kell-fizetnie-a-mal-zrt-nek>

¹⁸ 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről.

¹⁹ „A környezetvédelmi törvény szerint a környezethasználattal okozott kárért az engedélyes (illetve speciálisan a károsító jogi személyiségek tulajdonosi és irányító köre) fokozott felelősséggel tartozik, melyet csak igen szigorú feltételek esetén lehet korlátozni, illetve továbbhárítani. Ezek az általános szabályok azonban láthatóan nem elegendőek a bekövetkezett kár megfelelő és lehívható anyagi fedezetének megteremtésére. Az 1995-ben megszületett jogszabály szerint kormányrendeletben kell szabályozni a környezetvédelmi engedélyezési eljárás során a biztosítékkadási kötelezettség, valamint céltartalék képzési kötelezettség és a felelősségbiztosítás szabályait – ez máig csak formálisan történt meg.” Jávor Benedek – Hargitai Miklós (szerk.): Kolontár-jelentés. A vörösiszap-baleset okai és tanulságai. Budapest, 2011. 12. o. http://lehetmas.hu/wp-content/uploads/2011/04/Kolontar_jelentes.pdf

Büntetőjogi vonatkozás

Katasztrófák esetén a büntetőjogi felelősség általában nem játszik szerepet, civilizációs, illetve ipari eredetűeknél azonban nem kizárt, ha azok egy adott, a katasztrófát kiváltó, illetve a veszélyhelyzetet előidéző tevékenységgel összefüggő bűnös szándékosságra vagy mulasztásra vezethetők vissza, és amiatt valamilyen eredmény (például egészségromlás, halál, vagyoni kár stb.) is bekövetkezett. Előfordulhat még, hogy példát kívánnak statuálni: az Ajkai Timföldgyár területén történt vörösiszapömlés után a Mal Zrt. vezérigazgatója ellen foglalkozás körében elkövetett halált okozó gondatlan veszélyeztetés gyanúja miatt büntetőeljárás indult, amit nem is az eljáró hatóság, hanem 2010. október 11-én a parlamenti plénum előtt a miniszterelnök jelentett be.

Média hírek szerint a vörösiszap-katasztrófával kapcsolatban indult büntetőeljárás(ok)ban halált okozó közveszélyokozás vétsége és más bűncselekmények megalapozott gyanúja miatt 2011 szeptemberére már tizenöt gyanúsítottat hallgatott ki a Nemzeti Nyomozó Iroda. Mindannyian a Mal Zrt. felső és középvezetői, jelenlegi és egykori munkavállalói (például vezérigazgató, műszaki igazgató, környezetvédelmi és laborfelelős, diszpécseri szolgálatot teljesítő munkatárs stb.).²⁰

Úgy véljük, hogy a Btk. különös részi tényállásai, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (171. §), a közveszélyokozás (259. §), a környezetkárosítás (280. §) és/vagy a természetkárosítás (281. §) kellőképpen „lefedik” az ipari katasztrófákkal kapcsolatosan felmerülő veszélyes cselekmények körét. A közveszélyokozással és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéssel összefüggő bírói gyakorlat kiforrottnak tekinthető, amit több elvi döntés is alátámaszt (EBH 2004/1010; EBH 2002/731; EBH 2010/2117; EBH 2007/1680; EBH 2007/1586). A vörösiszap-katasztrófa után megfogalmazódtak olyan javaslatok²¹, amelyek „beemelnék” a büntető törvénykönyvbe a „hivatalos eljárás körében elkövetett veszélyeztetés” tényállását, ennek lényege, hogy büntetnék azokat a hivatalos személyeket, akik hatósági kötelezettségük elmulasztásával mások életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztetik, például nem megfelelően történt a veszélyes üzem ellenőrzése. Bár

²⁰ Újabb öt gyanúsított a vörösiszap-katasztrófa ügyében. [origo], 2011. szeptember 28. <http://www.origo.hu/itthon/20110928-ujabb-ot-gyanusított-a-vorosizsapkatasztrófa-ugyeben.html> ; Újabb négy embert gyanúsítottak meg a vörösiszap-katasztrófa miatt. [origo], 2011. szeptember 26. <http://www.origo.hu/itthon/20110926-negy-ujabb-gyanusított-a-vorosizsapkatasztrófa-ugyeben.html>
²¹ LMP-javaslatok katasztrófa ellen. Csökkentének a kockázatot. RTL Hírek, 2010. október 29. <http://www.rtlklub.hu/hirek/belfold/cikk/342265>

a környezet- és természetkárosító deliktumokkal kapcsolatban felmerülnek jogalkalmazási gondok, de ez nem változtat azon a tényen, hogy az ipari katasztrófák bekövetkezése miatt nem szükséges új tényállást alkotni.

A katasztrófák elhárításánál felmerülhet a környezet károsodása. Ezért a környezet károsodásával kapcsolatos deliktumok esetében is átgondolandó volna a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekkel élni, ehhez azonban a törvény²² megfelelő „finomítására” lenne szükség.²³ (A jogi személynek nincs önálló büntető anyagi jogi jogalanyisága; büntetőjogi felelőssége fő szabályként nem önálló, hanem származékos, azaz büntetőjogi szankcionálására csak akkor van lehetőség, ha van olyan természetes személy, aki ellen büntetőeljárást lehet folytatni. A jogi személy „felelőssége” azonban azon alapul, hogy a bűncselekmény folytán gazdagodott, vagyoni előnyhöz jutott; illetve kimutatható az előnyszerzés célzata, és az, hogy tagja a bűnös magatartást feladatkörével összefüggésben fejtette ki.) Bár a törvény 2008. szeptemberi módosítása óta az előnyszerzés célzata elméletileg a környezet károsodásával vagy veszélyeztetésével járó bűncselekményekkel is megvalósítható, a praxisban azonban nem vagy jelentős nehézségek árán bizonyítható a környezetromlással járó helytelen gazdálkodási (és egyúttal környezetet károsító) gyakorlatért ténylegesen felelős személy kiléte.

Szerintünk e téren is a közigazgatási ellenőrzési és szankciórendszert, valamint a polgári jogi felelősség szabályait kell érvényesíteni, a büntetőjog ultima ratio szerepének megfelelően e formának szubszidiárius jellegűnek kell maradnia, vagyis akkor vehető igénybe, ha a társadalmi kontrollrendszer egyéb intézményei már nem elegendők a jelenség visszaszorítására.

Polgári jogi aspektus

Mind a vagyoni, mind pedig a nem vagyoni kár, de a környezet és természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár megtérítésének kérdésében is a polgári törvénykönyv (1959. évi IV. törvény; Ptk.) szabályai irányadók. A kárfelelősség szabályainak lényege: „*Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.*” Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A bíróság a kárért fe-

²² 2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről.

²³ Az építési törmeléknek a természetvédelmi területen való elhelyezése miatt a kivitelező építésvezetője ellen indult büntetőeljárás. Az ügyben a büntetőbíróság megállapította, hogy a törmelék lerakása folytán teljesen elpusztultak az adott területen (helyi oltalom alatt álló) honos, védett növényfajok és azok élőhelye (BH, 2010/93. eseti döntés).

felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítheti. A károsult a kár elhárítása, illetve csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget. A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős. Nem jár kártérítés, ha a kárt a károsult beleegyezésével okozták, és a károkozás társadalmi érdekét nem sért vagy veszélyeztet. Ha többen közösen okoznak kárt, felelőségük a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg. A kár a károkozók között egyenlő arányban oszlik meg, ha magatartásuk felróhatóságának arányát nem lehet megállapítani.

A katasztrófák következményeinél felmerülhet a veszélyes üzemi felelősség: *„Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.”*

Fontos, hogy a környezet és a természet védelméről szóló törvények egyaránt a Ptk. veszélyes üzemre vonatkozó szabályait rendelik alkalmazni a szóban forgó normák megszegésével okozott kár megtérítésének eseteire. A Ptk. szabályaitól azonban eltérnek annyiban, hogy károsulti követelés hiányában az állam képviselőjében a miniszter a Központi Környezetvédelmi Alap javára érvényesítheti azt. A természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár magában foglalja: a tényleges vagyoni kárt, az elmaradt hasznot, a károkozás felszámolásával kapcsolatban felmerült indokolt költséget, a természeti állapot és minőség károsodásából eredő, illetve a társadalom, annak csoportjai vagy az egyének életkörülményeinek romlásában kifejeződő nem vagyoni kárt.

A polgári perrendtartás (1952. évi III. törvény; Pp.) értelmében több felperes együtt indíthat pert, illetve több alperes együtt perelhető, ha a per tárgya olyan közös jog, illetőleg olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, vagy ha a perben hozott döntés a pertársakra a perben való részvétel nélkül is kiterjedne, és a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek, valamint a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi alapból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a Pp. 40. § rendelkezéseinek alkalmazása nélkül is mindegyik alperes tekintetében megállapítható. A feltételekből jól látható, hogy ilyen csoportos kereset alkalmazása a katasztrófák által okozott károk megtérítésénél fontos szerepet játszhat.

A kompenzáció lehetőségei

A Magyar Biztosítási Alkuszok Szövetségének szakmai meggyőződése szerint sürgető, hogy a magyar kormány a katasztrófakárok, illetve -kockázatok kezelésére létrehozzon egy biztosítási alapelveken és piackonform megoldásokon alapuló, kiszámítható rendszert.²⁴ Hozzátesszük, nemcsak szakmai meglátás, hanem a józan vélekedés, sőt jogszabályi kötelezettség is azt diktálja és írja elő, hogy a bekövetkezett katasztrófakárok kezelése átlátható, komplex rend alapján történjen, a jelenlegi eseti, átláthatatlan költséggel járó, kényszer szülte megoldások és intézkedések helyett...²⁵ Egyetértünk azzal, hogy a katasztrófák elhárításának finanszírozásához nemcsak az államnak és a környezethasználóknak, hanem a társadalom minden érintettjének hozzá kell járulnia. A károkozásért való, az antik korra visszanyúló helytállási kötelezettség és a szennyező fizet környezetvédelmi alapelvére figyelemmel nyilvánvalónak tartjuk azt is, hogy gazdasági képességeiknek megfelelően a környezethasználók viseljék a legnagyobb arányú terheket azokban az esetekben, ha a veszélyhelyzet kialakulása, illetve a károkozás tevékenységükkel függ össze. Az állam szerepvállalása pedig e téren evidens követelmény, civilizációs eredetű eseményeknél azonban pénzügyi kötelezettségei csak kiegészítő (mögöttes) jellegűek, ha a károkozás nem a saját érdekeltségi körébe tartozó tevékenységre vezethető vissza.

A Magyar Biztosítási Alkuszok Szövetsége javaslatának lényege szerint össze kellene gyűjteni az állami és önkormányzati szervezetek kezelésében lévő, a katasztrófakárok szempontjából szóba jöhető vagyont, a szakmai szabályoknak megfelelő rendszeres kockázatméréseket kell végezni, amelyek alapján valószínűségi előrejelzéseket és kezelési terveket kell készíteni, továbbá a veszélyeztetett lakóingatlanokra kizárólag a katasztrófaeseményekre kiterjedő alacsony díjú kötelező alapbiztosítást kellene bevezetni (a jelenlegi piaci biztosítók bevonásával vagy piaci elvek szerint működő nemzeti biztosító létreho-

24 Javaslat a katasztrófa kockázatok kezelésének a lakosság és az önkormányzatok számára nyújtandó piackonform megoldására valamint, az állami vagyon katasztrófa kockázatainak kezelésére. Magyar Biztosítási Alkuszok Szövetsége, Budapest, 2010

http://www.mabiasz.hu/images/dokumentumok/javaslat_katasztrofa_kock_kezelese_mabiasz_0628_f.doc

25 Ezekhez lásd: *Katasztrófák Magyarországon – Ötletelés, elfolyó pénzek. Világgazdaság*, 2010. június 28. <http://www.vg.hu/penzuyongondoskodas/katasztrofak-magyarorszagon-otleteles-elfolyo-penzek-320204> Ugyanezzel a témával foglalkozik: *Kötelező lesz a katasztrófa-biztosítás?* Szabadföld Online, 2010. június 28.

http://www.szabadfold.hu/gazdanet/kotelezo_lesz_a_katasztrofabiztositas

zásával). Ki kellene dolgozni az állami és önkormányzati tulajdonú (többségi érdekeltiségű), valamint a gazdálkodó szervezetek kockázatkezelési, biztosítási programjait, és meg kell teremteni a finanszírozásukat. Felül kellene vizsgálni és szükség esetén szigorítani kellene az építési és fennmaradási engedélyek kiadásának feltételeit minden építmény és védelmi mű vonatkozásában.

Összegzés

Az ipari katasztrófák megelőzésénél különösen fontos a szabályszerű tervezés, az előírásoknak megfelelő kivitelezés, valamint a biztonságos üzemeltetés. Utóbbi megvalósítását nagyban segítheti a létesítmények, illetve berendezések működés közben várható viselkedésének műszaki modellezése.²⁶ Az ilyen események elkerülése érdekében a szabályozás területén szükséges a kockázatos technológiák betiltása, a megfelelő biztonsági előírások lefektetése, reális kárelhárítási, veszélyhelyzeti tervek készítése. A jogalkalmazás területén a hatósági ellenőrzés fontosságára kell felhívni a figyelmet, amit jelen körülmények között a zöldhatóság csak nagy nehézségek árán tud ellátni, hiszen a létszámának és a költségvetésének a csökkentése miatt az utóbbi pár évben nagymértékben visszaesett az ellenőrzések száma.

A katasztrófakockázatok meghatározását, csoportosítását tartjuk a legsürgetőbb teendőnek. Miután ezek megtörténtek, el lehetne készíteni egy a kor színvonalának, követelményeinek és a feladatoknak megfelelő kereteket nyújtó katasztrófa-elhárítási koncepciót.

A katasztrófák elhárításának finanszírozásához elengedhetetlen a jogi és szakmai követelményeknek megfelelő, a környezeti – egyúttal katasztrófa-kockázatokat – veszélyeket csökkentő, a jogszerű tevékenységeket ösztönző, a környezethasználó pénzügyi helyzetétől függetlenül érvényesíthető, értékálló garancia, valamint a szakmai kritériumok szerinti (kötelező) katasztrófák elleni biztosítási rendszer kidolgozása és működése. Ezáltal elkerülhetők lennének a „lex MAL”²⁷ néven elhíresült megoldások.

²⁶ Megelőzés vagy kárelhárítás? A preventív gondolkodás felkészít a katasztrófa kivédésére. Gyartastrend.hu, 2011. április 14.

http://www.gyartastrend.hu/cad_cam_plm/cikk/megelozes_vagy_karelharitas

²⁷ A 2010. október 11-én benyújtott T/1334. számú törvényjavaslat alapján – a Házaszálytól való eltéréssel – tárgyalt és meghozott, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény módosításáról rendelkező 2010. évi XCIII. törvényt október 12-én ki is hirdették. A változtatás lehetővé tette a Mal Zrt. állami felügyelet alá helyezését, továbbá azt, hogy a gazdasági társaság vagyona is a kártérítés alapja lehessen.

Megfontolandónak tartanánk az iparfelügyeleti feladatok harmonizálását, továbbá a tűz- és katasztrófavédelem hatósági feladataival foglalkozó szervezeti egység integrálását a (civil) közigazgatásba, mert ezzel egyrészt jobb eredményesség érhető el, másrészt mert élesen elkülönülne a rendkívüli intézkedéseket is megkívánó védekezési feladatoktól.